

sünk után értesültünk arról, hogy említett gyűjtemény egyik mikrofilmje már 1949-ben elkészült és állítólag Magyarországon van.)

A moszkvai és leningrádi tud. intézményekben gyűjtött „hungarica” bibliográfiát kéziratban hazahoztuk; *Rejtő István* gyűjtése még mikrofilmezésre vár.

K. G. G.—R. I.

Kiss József tanulmányútja a Román Népköztársaságban

Kiküldetésem eredetileg négy hétre szólt, de a Román Tudományos Akadémia előzékenysége révén sikerült kinntartózkodásom időtartamát két héttel meghosszabbítani, így június 1-től július 15-éig időzhettem a Román Népköztársaságban. A következő helyeken végeztem könyv- és levéltári kutatásokat: Bukarest: Akadémiai Könyvtár; Kolozsvár: Egyetemi Könyvtár, az Akadémia kolozsvári fiiláléjához kapcsolt 1. 2. és 3. sz. Könyvtár, az Akadémia Történelmi Levéltára; Marosvásárhely: Tartományi Könyvtár, Bolyai Könyvtár; Nagyvárad: Tartományi Levéltár, Tartományi Könyvtár; Nagybánya: Tartományi Levéltár, Tartományi Könyvtár; Nagybánya: Tartományi Levéltár és Nagyenyed: Bethlen Könyvtár. Leghosszabb ideig, kb. egy hónapon át, a kolozsvári gyűjteményekben dolgoztam, a többi említett helyekre főként Kolozsvárt gyűjtött anyagom kiegészítése végett látogattam el.

Tanulmányutam fő célkitűzése az intézetünkben készülő Petőfi-bibliográfia lehető teljes erdélyi magyar nyelvű anyagának összegyűjtése, ill. a Magyarországon nem hozzáférhető források adataival való kiegészítése volt. Ennek eredményeként közel 2000 új, gyűjtésünkben eddig nem szerepelt, ill. a budapesti könyvtárakban nem ellenőrizhető adattal gyarapítottam a Petőfi-bibliográfiát: köztük számos önálló művel is (Petőfi-kiadások, Petőfiről szóló vagy Petőfi-vonatkozású munkák), túlnyomórészt azonban a fontosabb erdélyi folyóiratok és hírlapok, így az *Ellenzék*, *Keleti Újság*, *Brassói Lapok*, *Székelyföld* stb. nálunk hiányos sorozatainak cikkanyagával. Ezekből a folyóiratcikkek közül (alkalmi, ünnepi írások, tárcák, riportok, adalékok stb.) nemcsak az egyébként igen jelentős erdélyi Petőfi-kultusz eseményci ismerhetők meg, hanem bővelkednek Petőfi életére és műveire vonatkozó értékes elemzésekben, megállapításokban és új adatokban is. A Petőfi-versek egykorú erdélyi röplapkiadásainak tisztázása végett átnéztem a könyvtárak röplapgyűjteményeit, megtaláltam a Nemzeti dal néhány egykorú kiadását, továbbá Bem tábornoknak azt a nyomtatott napi-parancsát, melyen a kitüntetettek nevei közt Petőfié is ott szerepel. A marosvásárhelyi Bolyai-Könyvtár gazdag anyagának felhasználásával az erdélyi iskolai értesítőkből megjelent tanulmányok adatait jegyeztem fel.

Sok időt fordítottam kéziratok gyűjtemények átnézésére is. Kolozsvárt az egykori „negyvennyolcas ereklyemúzeum” kéziratanyagában több fontos Petőfi-émlékezés (Teleki Sándor, Imreh Sándor stb.) eredeti szövegére akadtam, köztük ismeretlenre is, mint Csutak Vilmosra. Nagyenyeden jegyzéket készítettem Meltz Hugó mindeddig kiadatlan levelezésének több mint félszáz darabjáról, melyek a „Petőfiana évkönyv” c. sok szempontból jelentős vállalkozással kapcsolatosak. Több erdélyi kutató közreműködésével hozzájuttattam néhány Petőfire vonatkozó anyakönyvi bejegyzés (házasságlevél, Petőfi és felesége mint kereszt-szülők, Petőfi reverzálására vonatkozó hivatalos irat) mikrofilm-másolatához is. Ezek az Országos Levéltárba kerültek. A fontosabb „leletek”-ről készült többi mikrofilm-felvételt az Akadémia Könyvtára mikrofilmtárának adtam át.

Vállaltam és teljesítettem néhány, Petőfi-kutatásaimon kívül eső, tudományos jellegű megbízatást is: mikrofilm-másolatot készítettem Honter János „Odae cum harmoniis” c. kiadványának (Brassó, 1562) Nagyszebenben őrzött egyetlen ismert példányáról, továbbá az egykori kolozsvári unitárius kollégium ifjúsági képzőtársulatának több, a szabadságharc előtti időből való kéziratok gyűjteményéről.

K. J.

Klanczay Tibor tanulmányútja a Német Demokratikus Köztársaságban és Olaszországban

1959 nyarán folytatott levéltári kutatásaim célja Zrínyi Miklós leveleinek összegyűjtése volt, a készülő Zrínyi kritikai-kiadás számára. Sikerült 14 eddig ismeretlen — s részben igen fontos és érdekes — Zrínyi-levelet találnom, még pedig 1-et a Deutsches Zentralarchiv Merseburgban elhelyezett részlegében, az egykori titkos porosz állami levéltárban; 4-et a drezdai Sächsisches Landeshauptarchiv-ban; 6-ot a velencei Archivio di Stato-ban és 3-mat a velencei Museo Correr kéziratárában.

Az egykori porosz, szász és velencei államok levéltáraiban található e levelek két csoportra oszthatók. Az egyikbe tartoznak azok a levelek, melyeket Zrínyi a császárnak,

vagy más fontos személynek, vagy testületnek írt, s amelyek másolatát az egyes államok követői megszerezték, s mint fontos dokumentumokat kormányuknak tájékoztatásul megküldötték. Ezek a levelek természetesen másolatok, de ha az eredeti nincs meg, azt hasznosan pótolják. Ebbe a kategóriába tartoznak az összes merseburgi és drezdai levelek, valamint a velencei Museo Correrben levő három levél. Hozzá kell mindehhez tennem, hogy a porosz, szász illetve velencei követek által gyűjtött levélmásolatok között az említetteknek kívül még több Zrínyi-levél másolata is megtalálható, de ezek szövege máshonnan már eddig is ismeretes volt. Ezeket a másolatokat Merseburgban és Drezdában a Bécsben működő porosz ill. szász követek jelentéseihöz csatolva találtam. Velencében azonban a követi jelentések ilyen mellékleteket alig tartalmaztak, s ott a rengeteg követi jelentés átnézése e szempontból eredménytelen volt. Szerencsére sikerült azonban az 1661—1664-ben Bécsben követi tisztséget betöltő Giovanni Sagredo magánlevéltárát megtalálnom, a Museo Correr kéziratárában, s itt akadtam rá az általa gyűjtött okmány- és levélmásolatokra, közöttük Zrínyi leveleire is. Természetesen a Zrínyi-levelek keresése közben megfordult a kezemen számos egyéb fontos magyar eredetű irat és levél másolata is, melyek egy része történeiszink előtt ismeretlen. Ezekről a fontos forranyagokról részletes tájékoztatást adtam a Levéltárak Országos Központjának.

A megtalált Zrínyi-levelek másik csoportját azok képezik, melyeket Zrínyi közvetlenül külföldi személyeknek vagy hatóságoknak írt. Ilyeneket csak a velencei állami levéltárban találtam, mivel a porosz és szász fejedelmekkel Zrínyi közvetlen kapcsolatban nem állt. Velencében a Signoriához írt hat eredeti levelét találtam, — jóval kevesebbet mint amire számítottam. Ezek a levelek a „Lettere Principi” gyűjteményben vannak, ahová a külföldi uralkodók és egyes egészen kiemelkedő más külföldi személyiségek leveleit sorolták. Zrínyinek azonban jóval több a Signoriához írt levele lehetett, s ezek nyilvánvalóan egyes velencei kormányzervek irattáiraiban lappanghatnak. Ez utóbbiakban azonban a kutatás rendkívül nehéz, mert nincsenek segédletek (indexek, elenchusok stb.) s így az óriási velencei bürokrácia tengerében hallatlan mennyiségű köteget kellene átlapozni egy-egy levél érdekében. Tettem ilyen irányú kísérleteket is, de ezek eredménytelenek voltak. — A Signoria mellett szerettem volna Zrínyinek egyes velencei személyekhez írt leveleit is megtalálni. Ezek közül reményltem kecssegetett a Bécsben követi tisztséget viselő Giovanni Sagredo már említett magánlevéltára, mivel Sagredo jelentései szerint „titkos levelezést” folytatott Zrínyivel. Sajnos Zrínyinek hozzáintézett levelei nincsenek meg, talán Sagredo éppen titkos és bizalmas voltak miatt mindig megsemmisítette azokat. Hasonlóképpen nem járt eredménnyel a Zrínyinek velencei rokonaihoz írt levelei utáni nyomozásom. A Zrínyi-család olasz ágának, a XX. században kihalt velencei Sdrin-családnak a levéltárát ugyanis nem sikerült megtalálnom. Közgyűjteményben nincs, s a szakemberek sem tudnak róla. Idő hiányában nem volt módom a család örökösét felkutatnom, s azoknál érdeklődni, lehet, hogy ezen az úton más alkalommal még lehet majd valami eredményt elérni.

K. T.

Komtovszki Tibor tanulmányútja Csehszlovákiában

1959. május 10-étől június 10-éig tartózkodtam Csehszlovákiában s Szepesváralja, Trencsén, Bicsé levéltáraiban, ill. könyvtáraiban dolgoztam. Tanulmányutam célja XVII. század eleji irodalmunk szlovákiai levéltárakban őrzött anyagának a tanulmányozása. Viszonylag tizedesebben a nemrégiben Bicsére került Thurzó-levéltár missiliseit néztem át. A levéltár anyagáról Ila Bálint (Levéltári Közlemények 1933) részletes ismertetést közölt s cikke alapján ellenőrizni lehetett a levéltár állományának az épségét. A levéltárban példás rendben minden megtalálható: így Thurzó György 1597-ben lezajlott velencei útjáról készült naplójának a másolata, melyben Velence építészetről is megemlékezik. Megvan Thurzó György és Thurzó Imre levelezése (Thurzó Imre wittenbergi éveiből), különféle naplók a XVII. század elejéről. Előkerült Rimay néhány „ismeretlen helyről” publikált levelének eredeti kézirata. Ugyanitt találtam néhány Rimayval kapcsolatos iratot, ill. levelet. Ugyancsak a Thurzó-levéltárban találtam néhány Jób János levelet, valamint egy Zrínyi levelet (1655-ből). Zrínyi levelét folyóiratunk 1960/1. számában közöltem.

Trencsénben (Illésházy-levéltár) csak rövid ideig tartózkodtam. Illésházy István naplójának a nyomára nem sikerült semmiféle utalást találni, a levéltárosok nem tudják, hova kerülhetett. Ottlétem alatt készülődőfélben volt egy pontos katalógus a missilisekről.

Szepesváralján (Káptalani-levéltár) jónéhány Balassi-dokumentum került elő, főleg az 1586 körüli, Balassi életének eléggé zavaros periódusából. A Balassi-dokumentumokat, okmányokat külön nem publikálom; ezek egy tervezett Balassi Okmánytár-ban jelennének meg a már ismert iratokkal együtt.